

Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ 05.051.003
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
ЦВІГУН Інні Анатоліївні
вул. Шевченка, 12, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., 32316

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових
технологій Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
ПІХНЯК Тетяни Андріївни
на дисертаційну роботу РУДИКА Олександра Володимировича
«Організаційно – економічний механізм пенсійного забезпечення громадян
в умовах інституційних трансформацій», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Пенсійне забезпечення громадян є однією з визначальних складових соціальної політики держави та важливим чинником забезпечення соціальної стабільності, добробуту населення і фінансової безпеки країни. Ефективність функціонування пенсійної системи безпосередньо впливає на рівень соціальної захищеності громадян, довіру до державних інституцій, збалансованість державних фінансів та стійкість соціально-економічного розвитку. Сучасний стан вітчизняної пенсійної системи характеризується комплексом системних проблем, серед яких: демографічне старіння населення, скорочення чисельності платників страхових внесків, тінізація ринку праці, хронічний дефіцит бюджету Пенсійного фонду України, недостатній рівень пенсійного забезпечення та обмеженість фінансових можливостей солідарної системи.

Актуальність теми дисертаційної роботи істотно посилюється в умовах інституційних трансформацій, пов'язаних із проведенням пенсійної реформи, цифровізацією державного управління, реалізацією євроінтеграційного курсу України, а також негативними наслідками повномасштабної війни, що суттєво вплинули на демографічну ситуацію, ринок праці, фінансову спроможність держави та функціонування системи соціального захисту. За таких умов особливої ваги набуває формування сучасного організаційно-економічного

механізму пенсійного забезпечення громадян, здатного забезпечити фінансову стійкість пенсійної системи, ефективно поєднання солідарного, накопичувального та недержавного пенсійного забезпечення, удосконалення державного регулювання й нагляду та адаптацію національної пенсійної системи до європейських стандартів.

Наукова актуальність дослідження зумовлена також недостатньою розробленістю комплексних теоретико-методичних засад формування організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій, що об'єднували б організаційні, економічні, фінансові та інституційні складові його функціонування. З огляду на це, тема дисертаційної роботи Рудика Олександра Володимировича є своєчасною, актуальною, має вагоме теоретичне і практичне значення, а отримані результати можуть бути використані при подальшому реформуванні пенсійної системи України та вдосконаленні державної соціальної політики.

Актуальність теми дисертації підтверджується її зв'язком з напрямками науково-дослідної теми навчально - дослідного інституту бізнесу і фінансів ЗВО «Подільський державний університет». Зокрема, у рамках теми «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0114U004158) автор обґрунтував пропозиції щодо формування стратегії розвитку організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій вітчизняної пенсійної системи, а також за власною темою «Фінансово-економічний механізм пенсійного забезпечення населення в контексті проведення пенсійної реформи» (номер державної реєстрації 0123U103981), в якій автор запропонував удосконалену модель організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних змін.

Оцінка змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості та достовірності її наукових положень, висновків та рекомендацій. Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі дисертації (с. 19-31) обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами та темами, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено його об'єкт і предмет, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію.

У першому розділі дисертації (с. 32-86) розкрито теоретичні засади формування організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян. Автором узагальнено наукові підходи до визначення економічної сутності пенсійного забезпечення як складової соціально-економічної політики держави, досліджено його функції, принципи та місце у системі соціального захисту населення. Значну увагу приділено еволюції розвитку пенсійних систем у світі та в Україні, особливостям їх інституційних трансформацій, а також узагальненню сучасного європейського досвіду реформування пенсійного забезпечення. Проаналізовано теоретико-методичні підходи до формування організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, визначено його структурні елементи, принципи, методи, інструменти та основні етапи формування. Автором обґрунтовано роль держави у забезпеченні ефективного функціонування пенсійної системи, наголошено на необхідності поєднання солідарного, накопичувального та недержавного рівнів пенсійного забезпечення, а також окреслено основні напрями подальшого реформування пенсійної системи в умовах сучасних соціально-економічних та інституційних викликів.

Другий розділ дисертації (с. 87–154) містить результати комплексного аналізу формування і функціонування організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в Україні. Автором досліджено сучасний стан вітчизняної пенсійної системи, проведено оцінку рівня пенсійного забезпечення населення, визначено основні соціально-економічні виклики та чинники, що впливають на її функціонування, зокрема демографічні зміни, інфляційні процеси, тінізацію зайнятості, трудову міграцію, наслідки воєнного стану та хронічний дефіцит фінансових ресурсів пенсійної системи. Проаналізовано фінансово-економічні засади функціонування організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, досліджено джерела фінансування пенсійної системи, особливості функціонування її солідарного, накопичувального та недержавного рівнів, а також обґрунтовано роль державного регулювання у забезпеченні фінансової стійкості та ефективності пенсійної системи. Особливу увагу приділено оцінці впливу сучасних економічних викликів на функціонування пенсійної сфери, визначенню ключових проблем її розвитку та обґрунтуванню необхідності запровадження дієвих механізмів реформування в умовах інституційних трансформацій.

У третьому розділі дисертації (с. 155-202) обґрунтовано пріоритетні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму пенсійного

забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій. Автором запропоновано удосконалену інституційну модель організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення, яка передбачає вдосконалення правового регулювання, підвищення прозорості діяльності пенсійних інститутів, посилення державного нагляду за накопичувальними та недержавними пенсійними фондами, а також зміцнення інституційної автономії Пенсійного фонду України. Сформовано комплекс стратегічних орієнтирів розвитку організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення населення України в умовах європейської інтеграції, що передбачає забезпечення фінансової збалансованості солідарного рівня пенсійної системи, поетапне впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, розвиток недержавного пенсійного сектору, цифрову трансформацію пенсійної системи, адаптацію національного законодавства до стандартів Європейського Союзу та підвищення ефективності управління пенсійними активами. На особливу увагу заслуговують запропоновані автором підходи до розвитку накопичувальної пенсійної системи, зокрема обґрунтування комплексу гарантій захисту її учасників, що включає забезпечення збереження пенсійних внесків, страхування інвестиційних ризиків, установлення мінімально допустимих показників прибутковості та посилення правового захисту вкладників. Обґрунтовано необхідність удосконалення державного контролю за діяльністю недержавних пенсійних фондів шляхом зміцнення інституційної спроможності органів нагляду, упровадження цифрових інструментів моніторингу та підвищення прозорості їх функціонування.

У загальних висновках з дисертації (с. 203-207) відображено ключові результати, які описано та обґрунтовано в рамках розділів дисертації.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, підтверджується ґрунтовним опрацюванням наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правової бази, використанням офіційних статистичних матеріалів та застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, адекватних поставленим меті й завданням. Це забезпечило належний рівень аргументованості отриманих результатів, їх достовірність та практичну цінність.

Дисертаційна робота має логічну структуру, характеризується послідовністю викладу матеріалу та завершеністю дослідження. Зміст дисертації повністю відповідає заявленій темі, а мета, завдання, наукова

новизна, висновки та практичні рекомендації є взаємопов'язаними і узгодженими між собою.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що автором успішно вирішено поставлені наукові завдання та досягнуто мети дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і методичного інструментарію формування організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, аналізі його функціонування у вітчизняній пенсійній сфері та визначенні пріоритетних напрямів його розвитку в умовах інституційних трансформацій.

Анотацію дисертації, подану українською мовою (с. 2–6) та англійською мовою (с. 7–11), підготовлено відповідно до встановлених вимог. Її зміст повною мірою відображає основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи. Оформлення анотації та дисертації в цілому відповідає чинним вимогам.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження. Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що одержані автором результати характеризуються належним рівнем наукової новизни, є теоретично обґрунтованими та мають практичну цінність. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є аргументованими, а заявлені елементи наукової новизни достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням дослідження. Зокрема, автором:

удосконалено:

- інституційну модель організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в Україні, в якій, на відміну від існуючих підходів, передбачається: інституціоналізація накопичувального рівня, за допомогою якої повинна бути сформована чітка архітектура управління активами, контролю за ними та відповідальності за дотриманням вітчизняного пенсійного законодавства; інституційне посилення наглядових органів, цифровізація контролю, гарантії для учасників і прозорість дій у системі недержавного пенсійного забезпечення; посилення ролі фінансових інститутів в удосконаленні фінансових механізмів щодо обліку трудового стажу, сплати страхових внесків і нарахування пенсій;

- основні елементи організаційного механізму системи накопичувального пенсійного забезпечення, серед яких, на відміну від існуючих, виділяють базові гарантії для учасників накопичувального рівня вітчизняної пенсійної системи. Вони включають: гарантії збереження внесків; страхування інвестиційного ризику; встановлення мінімальних стандартів доходності; захист прав

учасників у разі банкрутства недержавних фондів, що дозволяє підвищити довіру громадян до участі у накопичувальних пенсійних програмах;

- методичні засади побудови організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, які дали змогу, на відміну від існуючих, узагальнити основні методи і підходи, а також обґрунтувати їх переваги. Серед основних складових елементів методики визначено: розробка багаторівневої пенсійної системи; використання технологій для підвищення ефективності управління пенсійними фондами; прогнозування та управління демографічними ризиками; державне регулювання пенсійних фондів та інвестиційних потоків; різноманітність джерел фінансування пенсійної системи. Вона передбачає застосування комплексного підходу, що враховує різні джерела фінансування, економічні та демографічні чинники, а також забезпечує баланс між соціальною справедливістю і економічною ефективністю;

- організаційну структуру організаційно - економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в Україні, який, на сучасному етапі проведення пенсійної реформи включає: інституційне, нормативно – правове, фінансове забезпечення, механізм адміністрування пенсійних внесків, контроль та нагляд за діяльністю, основні методи і інструменти. На відміну від існуючої, вона формує всебічний і інтегрований підхід до його ефективного функціонування в умовах системних викликів у пенсійній сфері;

- науково – методичні підходи впливу держави на ефективне функціонування організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, які на відміну від існуючих, передбачають використання інтегрованого методу, що включає економічну стабілізацію, зростання рівня зайнятості, посилення фінансової дисципліни та підвищення довіри населення до державних органів. Через реалізацію функцій держави: встановлення нормативних рамок, гарантування соціальних стандартів, фінансування та контролю, це сприятиме його дієвості і забезпеченню соціальної стабільності та добробуту майбутніх поколінь;

- стратегію розвитку організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в Україні в контексті європейської інтеграції, в якій, на відміну від існуючої, визначено основні пріоритети: забезпечення фінансової стійкості солідарної системи; запровадження та розвиток обов'язкового накопичувального рівня; стимулювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення; гармонізація законодавства з нормами ЄС; цифровізація пенсійної системи; підвищення прозорості та ефективності управління пенсійними коштами. Її реалізація сприятиме формуванню сучасної, фінансово

стійкої та соціально орієнтованої пенсійної системи, здатної забезпечити гідний рівень життя громадян похилого віку та відповідати європейським стандартам соціального захисту;

- пріоритетні шляхи інтеграції європейських практик у пенсійну систему України, які, на відміну від існуючих, направлені на удосконалення законодавчої бази, посилення інституційної спроможності, підвищення фінансової грамотності громадян, забезпечення відкритої інформації про діяльність пенсійних фондів, що дозволить удосконалити організаційно – економічний механізм пенсійного забезпечення громадян і адаптації його до європейських стандартів;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування принципів пенсійного забезпечення: соціальної справедливості, солідарності та забезпечення стабільності і сталості економічних систем, що, на відміну від існуючих теоретичних засад дослідження пенсійного забезпечення як економічної категорії, дозволило визначити його як частину соціальної політики держави, яке має на меті забезпечити фінансову підтримку людям похилого віку або тим, хто втратив працездатність. Пенсійне забезпечення відображає перерозподільчі відносини між поколіннями та формування довгострокових фінансових зобов'язань держави. Визначено, що ці принципи сприяють створенню справедливої, ефективної та стійкої пенсійної системи, що відповідає як соціальним потребам, так і вимогам стабільного розвитку економіки;

- узагальнення наукових підходів до оцінки системи пенсійного забезпечення громадян у європейських країнах в умовах інституційних змін, що, на відміну від існуючих, дало змогу дослідити їх особливості, а саме: тісний зв'язок розміру пенсійних виплат із величиною страхових внесків до державної пенсійної системи; запровадження «автоматичних стабілізаторів», які дозволяють коригувати основні параметри пенсійних систем, враховуючи зростання очікуваної тривалості життя громадян: більш ширше використання основних елементів багаторівневих пенсійних моделей. Це сприятиме збільшенню їх фінансового потенціалу і забезпечить зростання доходів громадян пенсійного віку;

- методичні підходи щодо обґрунтування основних етапів формування організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій, які, на відміну від існуючих, включають: визначення організаційних – правових аспектів; методи адміністрування пенсійних фондів; методи оцінки пенсійних виплат; моніторинг ефективності

пенсійної системи. Успішна реалізація цих етапів дозволить створити стабільну та справедливу пенсійну систему, яка забезпечить належний рівень пенсійного забезпечення для громадян на різних етапах їхнього життя;

- запровадження і використання інноваційних механізмів управління пенсійними коштами, які на відміну від існуючих, включають: інвестиційну диверсифікацію та використання сучасних фінансових інструментів; цифровізацію управління пенсійними активами; впровадження ризик-орієнтованого підходу; розвиток багаторівневої пенсійної системи, що дозволить адаптувати організаційно-економічний механізм пенсійного забезпечення до сучасних соціально-економічних викликів, забезпечити довгострокову фінансову стабільність та підвищити рівень соціального захисту громадян;

- науково – практичні рекомендації щодо посилення інституційної автономії Пенсійного фонду України, які, на відміну від вже існуючих, передбачають: фінансову незалежність; управлінську автономію; нормативну автономію; цифрову автономію. Вони сприятимуть підвищенню якості управління, зниження політичного впливу на фінансові рішення і створення умов для розвитку багаторівневої пенсійної системи, включно з обов'язковим накопичувальним рівнем;

- стратегічні підходи щодо цифровізації пенсійного забезпечення, які на відміну від існуючих передбачають: цифрову інтеграцію пенсійних механізмів у сфері мобільності робочої сили та розвитку накопичувальних пенсій, яка дозволить підвищити ефективність організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян та його модернізації з європейською моделлю.

У дисертаційній роботі чітко визначено особистий науковий внесок дисертанта, окреслено відмінність одержаних результатів від наявних наукових підходів і розробок, а також розкрито їх наукову та практичну значущість (с. 30–31 дисертації).

Одержані наукові результати є належним чином обґрунтованими, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне значення та практичну цінність, а їх достовірність підтверджується змістом проведеного дослідження.

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих працях. За результатами дослідження опубліковано 16 наукових праць загальним обсягом 5,3 друк. арк. (особисто автору належать 5,05 друк. арк.), у т. ч.: 7 публікацій у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних, 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Ознайомлення зі змістом наукових публікацій дисертанта дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки та результати дисертаційної роботи належним чином висвітлені у 7 наукових публікаціях та пройшли апробацію на 9 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Відповідність дисертації вимогам академічної доброчесності. Результати рецензування дисертаційної роботи та аналіз наукових публікацій здобувача підтверджують дотримання принципів академічної доброчесності. У тексті дисертації належним чином оформлено посилання на використані джерела інформації. Наукові публікації автора до їх оприлюднення проходили перевірку на відповідність вимогам академічної доброчесності відповідно до редакційної політики фахових видань. Дисертаційну роботу також перевірено на дотримання вимог академічної доброчесності у ЗВО «Подільський державний університет» із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення. Результати проведеного аналізу дисертації та опублікованих наукових праць дають підстави стверджувати про відсутність ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

Значимість результатів дисертації. Значимість результатів дисертаційної роботи підтверджується їх впровадженням у діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, структурних підрозділів обласних військових адміністрацій та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, а саме: результати дослідження автора впроваджено у діяльність Департаменту соціального захисту Кам'янець-Подільської міської ради (довідка про впровадження № 138/01-01 від 13.01.2026 р.), Головного управління Пенсійного фонду України в Чернівецькій області (довідка про впровадження б/н від 06.04.2026 р.), Департаменту фінансів Чернівецької обласної державної (військової) адміністрації (довідка про впровадження № 07-25/96 від 24.03.2026 р.), Управління розвитку агропромислового комплексу та земельних відносин Хмельницької обласної військової адміністрації (довідка про впровадження № 04/23 від 20.02.2026 р.).

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

1. У першому розділі дисертації автором ґрунтовно досліджено теоретичні засади формування організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян та запропоновано власне бачення його структури. Однак, дискусійним залишається питання більш детального обґрунтування

взаємозв'язку між запропонованими принципами формування зазначеного механізму та інструментами їх практичної реалізації, що сприяло б посиленню теоретичної аргументації та практичної значущості результатів дослідження.

2. Позитивно оцінюючи проведений у другому розділі аналіз сучасного стану пенсійної системи України, варто зазначити, що більш ґрунтовного висвітлення потребує оцінка впливу воєнних ризиків і процесів повоєнного відновлення на фінансову стійкість солідарного та накопичувального рівнів пенсійної системи, зокрема із застосуванням елементів сценарного прогнозування.

3. Заслуговує на схвалення запропонована автором удосконалена інституційна модель організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян. Разом із тим, доцільно було б деталізувати механізм її практичної реалізації шляхом визначення етапів упровадження, відповідальних інституцій та критеріїв оцінювання результативності запропонованих заходів.

4. У роботі значну увагу приділено цифровізації пенсійної системи та розвитку електронних сервісів. Разом з тим, недостатньо висвітлено потенційні ризики цифрової трансформації, зокрема питання кібербезпеки, захисту персональних даних учасників пенсійної системи та забезпечення безперервності функціонування цифрових сервісів в умовах воєнного стану.

5. Автором обґрунтовано стратегічні напрями розвитку накопичувального пенсійного забезпечення та недержавних пенсійних фондів. Разом із тим, подальшого опрацювання потребують питання економічного стимулювання участі населення у накопичувальних пенсійних програмах, зокрема вдосконалення механізмів податкового стимулювання, підвищення фінансової грамотності населення та формування довіри громадян до недержавних пенсійних інститутів.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Рудика Олександра Володимировича на тему «Організаційно – економічний механізм пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що характеризується науковою новизною, теоретичною та практичною цінністю.

Основні наукові положення дисертації обґрунтовані та висвітлені в опублікованих наукових працях. Тему дисертації розкрито, поставлені завдання виконано, мету, яка полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і методичного інструментарію формування організаційно – економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, аналіз його функціонування у вітчизняній пенсійній сфері з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів,

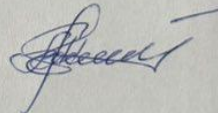
демографічних змін та необхідності забезпечення фінансової стійкості пенсійної системи, обґрунтування пріоритетних напрямів і стратегії розвитку в умовах інституційних трансформацій, досягнуто. Дисертація виконана на високому науково-теоретичному, методичному та практичному рівнях, є цілісною, логічно структурованою та має вагомe теоретичне і практичне значення.

Таким чином, за актуальністю, обсягом проведених досліджень та їх змістом, рівнем наукової новизни, теоретико-методичним та практичним значенням, за обґрунтованістю висновків та оформленням дисертаційна робота «Організаційно – економічний механізм пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій» відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – Рудик Олександр Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,

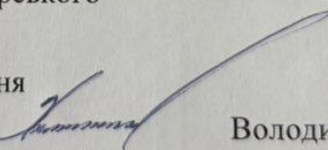
кандидат економічних наук, доцент



Тетяна ПІХНЯК

Підпис Тетяни ПІХНЯК засвідчую:

Проректор з адміністративно-господарського забезпечення та практичної підготовки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова



Володимир ХІМІЧ